

sa, abordând deopotrivă probleme legate de: cârciumi, barierele bucureștene, viața politică, situația oamenilor în vârstă, mahalagii, negustori etc. Fiecare grup social are o succintă descriere. Relevanța au toate dar le-am selectat pe cele apreciate de noi ca fiind mai importante. Astfel se vorbește despre „...drepturile electorale și politica de partid, atât de puternică încât învie chiar și morții în timp de alegeri...” (p. 84); „bărbierii și băcanii, oameni importanți în mahala, merg în fruntea progresului” (p. 89). H. Stahl descrie printre multe altele un tip social foarte des întâlnit în acele timpuri și anume... cârciumarul mahalalei – care „...e absolut ostil ideilor de civilizație și igienă. Din invențiile moderne n-a adoptat decât următoarele trei: falsificarea băuturilor spirtoase, gazul aerian, un gramofon! Încolo, cârciuma adevărată de mahala a rămas aceeași ca acum o sută de ani...” (p. 93).

Încărcate de un pitoresc aparte sunt și descrierile unui schit de călugări din mijlocul Capitalei, precum și parcurgerea Căii Văcărești cu un rafinat simț al observației și al unei descrieri fine.

În materialul „Spre ziuă în București” H. Stahl continuă descrierea oamenilor și a activităților desfășurate de ei. H. Stahl face referire atât la „...gâl găitul vesel și cam batjocoritor pentru ordonanțele Primăriei, al fântânilor lăsate să curgă zi și noapte de frica înghețului”... cât și la faptul că „...la un depozit de lemne, un bătrân și-a început munca grea și monotonă, ajutat de baba lui...” (p. 130).

H. Stahl ne arată, pe scurt, și care au fost cauzele obiective care au stat la baza procesului de nivelare ce s-a petrecut în unele părți ale Bucureștiului, nu fără a semna și unele din pierderile irecuperabile „...se îngroapă și picr oameni, clădiri, monumente, se îngroapă dealuri străvechi, se îngroapă strat cu strat până și pământul pe care călcau strămoșii” (p. 137).

Un observator social de finețe se dovedește a fi fost H. Stahl și atunci când

face o incursiune „prin cimitirul Bellu, Dumineca, descriind tipuri de oameni, comportamente, stări sufletești etc.

Lucrarea *Bucureștii ce se duc* a lui H. Stahl are meritul de a ne conduce deopotrivă prin spațiul fizic precum și prin spațiul social al Bucureștiului de altădată, constituind – și astăzi – un model de analiză a fenomenului urban în complexitatea sa. Observația rafinată a comportării oamenilor, descrierea stării fizice a orașului, prezentarea situației sociale a lucrătorilor lui etc., precum și alăturarea celor 23 de imagini fotografice ale clădirilor reprezentative din Capitală, sunt repere importante care arată importanța sa pentru cei care sunt interesați de istoria urbană cât și de istoria socială a Bucureștiului.

Trăilă Cernescu

Manuela Boatcă

From Neoevolutionism to World-Systems Analysis – the Romanian Theory of „Forms without Substance” in Light of Modern Debates on Social Change, Leske + Budrich, Opladen, 2003

Prilejul pentru scrierea acestor rânduri ne-a fost oferit de apariția, anul acesta, în Germania – dar în limba engleză – a cărții Manuelei Boatcă, *From Neoevolutionism to World-Systems Analysis – the Romanian Theory of „Forms without Substance” in Light of Modern Debates on Social Change*. Sub un titlu cu largă vocație academică și cu un accent pus pe latura metodologică nu se ascunde o „nobilă inutilitate”, ci o dublă provocare, legând, cum rar se face, o componentă teoretică de una pragmatică. Intenția noastră este aceea de a urmări, pe cât posibil, firul amândurora.

Într-un fel, știința occidentală a secolului al XIX-lea, destul de necoaptă și timidă pentru a intra în miezul lucrurilor, dar în același timp destul de anxioasă pentru a cădea pradă unui empirism excentric, a compromis *evoluționismul*. Căzută, decăzută, prăfuită, într-un

cuvânt, pierdută (mai ales în științele sociale), sus-numita paradigmă a fost recuperată de gândirea politică și socială românească din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și pusă în slujba unei dezbateri asupra tensiunii dintre centrele și periferiile sistemului mondial capitalist, dezbateri a cărei validitate va fi confirmată mai târziu, în a doua jumătate a secolului XX, de sociologia occidentală (sau de inspirație occidentală), pe baza unei metodologii neoevoluționiste, dar, de data aceasta, dintr-o perspectivă neomarxistă. De altfel, nu știm care ar fi fost istoria neoevoluționismului și nu știm nici dacă descendența sa neomarxistă ar fi putut fi fluturată pe la nas oricărui cercetător care lucrează, bunăoară, în paradigma sistemului mondial modern, a lui Wallerstein, dacă întregul ciclu al neoevoluționismului românesc și urmările sale culturale nu ar fi fost întrerupte, odată cu apropierea, din ce în ce mai clară, a Holocaustului roșu în anii 40. *Hannibal ante portas!* Fără o atare calamitate a istoriei, munca de un secol a aproape trei generații de gânditori români ar fi dat alte accente și, mai ales, alt prestigiu, sociologiei în România.

Chestiunea este esențială, întrucât, de pildă, dacă astăzi câțiva cercetători și universitari se chinuie literalmente să asigure un loc lui Eminescu în gândirea politică și socială modernă (măcar autohtonă) – lucru, de altfel, în deplină concordanță cu proiectele „poetului nepereche” – nu este decât un semn al unui beteșug teoretic și moral rezultat dintr-o jumătate de veac de colonizare roșie. Este de ajuns astfel să ne gândim că, în prima jumătate a secolului abia trecut, un Ștefan Zeletin, un Mihail Manoilescu, ba chiar un C. Dobrogeanu-Gherea se raportau la publicistica lui Eminescu paradigmatic, citeau din ea, extrăgeau argumente din ea. Circulație întreruptă de trecerea la index a majorității operelor neliterare eminesciene, care a reușit să le arunce din circuitul comun al dezbaterii

social-politice în istoria acesteia, unde, chiar și acolo, imediat ce a fost restituită publicului interesat, a fost etichetată cu satisfacție ca „aberație”, „rătăcire poetică”, de obicei și „xenofobă”.

Miza cărții Manuelei Boatăcă devine clară. Cunoșcătorii neoevoluționismului românesc nu pot decât să se mire de luciditate și acuratețea dezbaterilor, de forța teoretică, la fel ca de „misia” socială a ideilor implicate în dezbaterile respective. Un Daniel Chirot, de pildă, afirmă acest lucru într-un citat deja devenit celebru¹, ignorat cu precauție de cei care caută să nege contribuții culturale de certă valoare la patrimoniul științific universal. Însă priza de conștiință a lui Chirot și a altora ca el nu are valoare dincolo de etajul simbolic, din moment ce atunci când ar fi trebuit să răspundă prezent, toată această zestre de creație a fost încarcerată pentru că făcea *bad PR*, și aici și afară, comunismului. Într-un fel, e ca și cum nu numai că nu ți s-ar breveta, dar ți s-ar ține ascunsă o invenție fundamentală pentru un domeniu anume. Astfel, cercetătorul actual privește neoevoluționismul românesc cu ochii pasionatului de istorie îndepărtată, nu prin valoarea ei intrinsecă, ci exclusiv prin context, eventual cu simpatia cu care un geograf sau un anatomist european putea constata, prin secolul al XIX-lea, că și pigmeii din Africa iubesc.

Merită, de altfel, stăruit puțin asupra conceptului de „neoevoluționism românesc”. Dacă este ușor de înțeles cum gânditorii români de la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea s-au raportat la lumea vremii lor ca la o parte a unui sistem mondial capitalist structurat în centre și periferii – în ultimă instanță, cei care au adus formele fără fond au adus și conștiința existenței Apusului ca metropolă a modernității – ideea de „neoevoluționism românesc” are o aparentă slăbiciune. Aceasta

1. „Pentru un sociolog american contemporan implicat în dezbaterile curente pe scena teoriei macrosociologice, este surprinzător și prevenitor să descopere că în anii 20, câțiva intelectuali români erau angajați exact în aceleași controverse și polemica lor a fost condusă la un nivel cel puțin tot atât de rafinat ca cel de astăzi”, în K. Jowitt (ed.), *Social Change in Romania. 1860-1940*, Berkley, 1978, 31.

s-ar putea trasa în următorii termeni: perioada în care Titu Maiorescu sau Mihai Eminescu scriau era, încă, în Vest, dominată de paradigma evoluționistă. În 1859 abia apăruse „Originea speciilor” a lui Darwin, iar Herbert Spencer, întemeietorul „darwinismului social”, publica, în 1898 „Ce este evoluția socială?” Este, deci, justificat să vorbim despre neoevoluționism? Ca o observație, chestiunea ne trimite, fatalmente, la protocronism. Altfel spus, dacă este întemeiat să vorbim, la finele secolului al XIX-lea, despre un neoevoluționism românesc, paradigma protocronistă are cel puțin un punct solid de sprijin. Iar legitimitatea plasării teoriei maioresciene a formelor fără fond într-o paradigmă neoevoluționistă, este incontestabilă. Următorul fragment este relevant în acest sens: „Despre ce este vorba în cadrul noului sistem de a gândi relația dintre formă și fond? Mai întâi, despre o refundamentare a evoluționismului sociologic (n.n. D.C., este vorba despre teoria lui Maiorescu). Toate marile teorii evoluționiste admit unitatea de stadiu și de succesiune a societăților omenești, indiferent de poziția lor în spațiu. Oricât de întârziată ar fi o societate, ea este condamnată să parcurgă, mai devreme ori mai târziu, aceleași stadii (...) și aceeași ordine de succesiune. Teoria formei fără fond avertizează asupra acelor situații în care evoluția, deși are loc, este incompletă, adică antrenează o schimbare a formelor nu și o transformare a conținutului (a fondului)”². Chestiune pe care Ogburn o va descoperi abia în anii '30, în teoria decalajului cultural! Și neoevoluționismul românesc nu se blochează aici, în anii '20, spațiul teoretic local punând în dezbatere, prin Ștefan Zeletin, unul din principiile fundamentale ale neoevoluționismului american din a doua jumătate a secolului XX; acesta era, parafrazându-l pe Wallerstein, următorul: „dacă o etapă (a evoluției, n.n.) poate fi sărită, mai este o etapă”?

Spuneam, la începutul acestui text, că *From Neoevolutionism to World Systems Analysis* a Manuelei Boată constituie o dublă provocare. Este, în primul rând, o carte universitară, publicată în occident, în limba engleză, este deci, privind dinspre cultura română, o carte de export, în sensul bun al cuvântului. O bună popularizare a cărții ar avea ca efect servicii imense de imagine pentru sociologia românească din moment ce, în mod manifest, miza cărții este, așa cum autoarea ne spune, „moștenirea uitată”, sau, am spune noi, ținută ascunsă timp de cincizeci de ani de un regim care *nu și-o putea revendica*, iar în ultimii zece ani de o serie de elemente care, *neputându-se revendica de la ea*, au încercat să o strivească sub etichetări tendențioase, imaginând-o drept „neuniversală”, „antieuropăeană”, „localistă”, „xenofobă” sau cel puțin „nesemnificativă”.

Dar cartea Manuelei Boată nu se reduce nici pe departe la statutul de simplu mesager al „moștenirii uitate”. Ea are o soliditate teoretică aparte, reușind să articuleze neoevoluționismul cu analiza sistemelor mondiale și să deplaseze centrul de greutate al acestei articulații, din sociologia occidentală a ultimei jumătăți a secolului al XX-lea în teoria maioreșciană a formelor fără fond, element cheie al gândirii sociale românești moderne. Fie că au uitat sau nu moștenirea, fie că au refuzat-o sau nu, Sahlins, Service, Chase-Dunn, A.G. Frank, S. Amin, Wallerstein, sunt aduși acum în bătaura noastră, unde ar putea avea surpriza de a găsi, nu un cufăr cu monede frumoase, dar prăfuite și scoase din circulație, ci o *Academia*. Căci, bibliografia Manuelei Boată nu îi aduce lângă autorii deja menționați doar pe Eminescu, Maiorescu, Xenopol, Madgearu, Manoilescu, ci și pe maeștrii de azi ai sociologiei românești care nu s-au mulțumit a fi simpli căutători de comori și s-au raportat cu toată seriozitatea științifică la scrierile ante și interbelice. Vă lăsăm să îi redescoperiți și

2. Din I. Bădescu, D. Dungaci, R. Baltasiu, Istoria sociologiei – teorii contemporane, București, Editura Eminescu, 1996, 149.

să vă asigurați că moștenirea, deși unii preferă să o imagineze încă în litigiu, a ajuns în mâini bune.

Darie Cristea

Hans-Dieter Klingemann și Andrea Römmele (eds.)

Public Information Campaigns & Opinion Research. A Handbook for the Student & Practitioner, Londra, Sage Publications, 2002, 193 p.

Menirea acestei cărți este de a demonstra „de ce” și „cum” pot datele de cercetare sociologică să producă date utile pentru planificarea, implementarea și evaluarea campaniile de informare a publicului. Profesorul de științe politice Hans-Dieter Klingemann de la Universitatea Liberă din Berlin și dr. Andrea Römmele de la Centrul pentru Cercetări Sociale Europene (Universitatea din Mannheim) își exprimă convingerea că „Științele sociale moderne au dezvoltat metode științifice și tehnici de cercetare în măsură să ajute elitele politice să găsească modalități mai eficiente de comunicare politică și de cunoaștere a preferințelor cetățenilor. În acest sens, cercetarea sociologică joacă un rol crucial” (p. 3). Asociindu-ne acestui punct de vedere, ne putem întreba: „Sunt elitele politice din România pregătite să ia în considerare datele anchetelor și sondajelor sociologice când decid lansarea campaniilor publice?” Mă tem că răspunsul este mai degrabă negativ, după cum – trebuie să recunoaștem – nici sociologii nu stăpânesc suficient de bine „arta și știința” de a contribui la optimizarea acestor campanii. Astfel stând lucrurile, volumul de studii coordonat de Hans-Dieter Klingemann și Andrea Römmele (Germania) este extrem de util pentru cercetătorii și practicienii din domeniul științelor socioumane, ca și pentru clasa politică din România. Studenții de la sociologie, științe politice sau jurnalism pot consulta cu real folos acest adevărat manual la Biblioteca Facultății de Sociologie și Asistență Socială.

Prezentarea chiar și numai a părții teoretice (partea întâi) a volumului poate fi – din punctul nostru de vedere – un îndemn la lectura integrală a cărții. Menționăm că lucrarea are patru părți: *Comunicând mesajul: abordări teoretice* (Parte I), *Planificând și implementând campanii naționale* (Partea a II-a); *Planificând și implementând campanii internaționale* (Partea a II-a) și *Evaluarea efectelor* (Partea a IV-a). În total, sunt incluse în volum un număr de treisprezece studii datorate unor cercetători științifici din Germania, Marea Britanie, Olanda și Danemarca.

Studiul *Campaniile de informare și comunicare: unitatea dintre teorie și practică* de Katrin Voltmer și Andrea Römmele, care deschide partea întâi (cu caracter teoretic) a cărții, prezintă cele mai relevante teorii ale comunicării și arată cum pot fi aplicate respectivele teorii în organizarea campaniilor de informare a publicului. Autoarele analizează cele două modele principale asociate teoriilor comunicării: modelul transmiterii informației și modelul interacțiunii. Autoarele consideră că societățile moderne sunt „societăți informaționale”. Societatea umană s-a constituit pe baza comunicării. Astăzi însă mai mult ca în trecut, controlul informațiilor este elementul determinant al puterii politice și al structurii sociale (p. 9). Această aserțiune este în acord cu teza lui Daniel Bell (1973) despre societatea post-industrială. Este general acceptată. Succesul acțiunilor individuale și colective depinde în societățile moderne de abilitatea de a acumula și de a distribui informațiile. Dată fiind complexitatea societăților moderne, doar intuiția nu mai poate fi eficientă în acțiunile de comunicare publică; se impune abordarea sistematică a campaniilor de informare a cetățenilor. După ce sunt amintite elementele comunicării (emițător, receptor, mesaj), autoarele își centrează discursul asupra problemelor privind construirea mesajului, considerând că orice mesaj este rezultatul unei duble decizii a emițătorului